

YALANCI EŞDEĞERLER NASIL TASNİF EDİLMELİ? KAZAKÇA VE TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÜZERİNDE DENEME HOW TO CATEGORISE THE FALSE FRIENDS? TESTING ON KAZAKH AND TURKISH

Hilal Oytun ALTUN*

Öz

Yalancı eşdeğerler iki dilin temas ettiği durumlarda ortaya çıkan pratik bir sorundur. Teorik düzeyde ise bu konu, tarihî dilbilim, anlam bilgisi ve sözlük bilgisinin kesiştiği bir alanı işgal etmektedir. Pratik amaçlı çalışmalardan, dil öğrenimi ve tercüme sırasında hataları önlemek amacıyla bu tip kelimelerin sözlüklerinin hazırlanması amaçlanır. Teorik çalışmalar da proto bir atadan ayrılan dillerin ortak kelime hazinesinin gelişim yollarını takip ederek söz varlığının haritasını çıkarmak, tarihî süreçleri açıklamak için yardımcı veriler sağlar. Uzun süreden beri çeşitli dilleri konu alan pek çok çalışmada, dil bilimcilerce bu meseleye dair tasnif ve terminoloji önerileri sunulmuştur. Türk dillerini konu alan benzer çalışmalarda da çeşitli ölçütlerle tasnif edilen yalancı eşdeğerler, listeler hâlinde verilir. Ancak henüz bu çalışmaların dayandığı teorik zemin belirsiz görünmektedir. Türk dilleri üzerine sözlük bilgisi, dil öğretimi, tercüme gibi alanlarda her çalışma kaçınılmaz olarak yalancı eşdeğerlik meselesi ile ilgili olacaktır. Bu sebeple Türkçenin yaşayan ve tarihî söz varlığı, yalancı eşdeğerlik terminolojisine dayanarak incelenmeye ve anlam içerikleri yönünden tasnif edilmeye muhtaç durumdadır. Böyle bir sınıflama ortak kelimelerin kullanım özelliklerinin karşılaştırılması ile köken ve anlama dayalı olmalıdır. Bu çalışma, Türk dilleri arasındaki yalancı eşdeğerler üzerinde yapılacak çalışmalar için, Kazakça ve Türkiye örneği üzerinden bir tasnif ve terminoloji önerisi içermektedir.

Anahtar Kelimeler

Yalancı eşdeğer, yapıdaş, yanıltıcı yapıdaş, diller arası kökendeşlik, diller arası sesteşlik, Kazakça, Türkiye Türkçesi

Abstract

False friends are a practical problem that occurs when two languages come into contact. On the theoretical level, this phenomenon occupies the intersection area of historical linguistics, semantics and lexicography. Practical studies on the matter aim to prepare dictionaries for such words in order to avoid mistakes during learning languages and translation. Theoretical studies, on the other hand, provide data, such as mapping the vocabulary, explaining historical processes by following the ways of lexicographic changes of languages descended from a proto-ancestor. This phenomenon in different languages has been long studied by the linguists offering some categorizations, as well as terminology. It is very common listing false friends between Turkic languages classifying them based on various criteria in similar studies addressing Turkology. Any study which addresses Turkic languages in terms of lexicology, language teaching, translation, etc. will be inevitably related with false friendship. However the theoretical background on which these studies are based seems vague for

* Dr., Jagiellon Üniversitesi, Doğu Bilimleri Enstitüsü, hilal.altun@uj.edu.pl, ORCID 0000-0003-0813-9843

the present. The contemporary and historical vocabulary of Turkic languages is also needed to be examined and classified in terms of false friendship terminology and categorised according to meaning content of the words. Such a classification should be based on the origin and meaning, with the comparison of the use of common words. This study offers a classification and terminology proposal for studies on false friends between Turkic languages on the Kazakh and Turkish sample.

•

Keywords

False friends, cognates, deceptive cognates, interlingual paronymy, interlingual homonymy, Kazakh, Turkish

GİRİŞ: Teorik çerçeve

Ortak bir ataya bağlanabilen dillerin ayrışmaları, ortak öğelerin işlev ve anlam olanaklarından farklı yönlerde yararlanılmasıyla gerçekleşir. Dili oluşturan birimlerin yüklendikleri işlev ve anlamlar, gramer kitapları ile sözlüklerde olduğu gibi belli bir zaman diliminde dondurulmuş sabit formlar değildir. Bu donmuş formlar dilin “kural” adı verilen genel eğilimlerini belirlemekte kullanılır ve okul veya kursta dil öğrenilirken kolaylık olsun diye bu şekilde sunulur. Ancak dilin günlük kullanımında dil unsurlarının anlam ve işlevlerinin sınırları gramer ve sözlük kitaplarındaki gibi net değildir. Dili oluşturan öğeler, dilin ihtiyaçlarına göre yeni anlam ve işlevlere açılmak üzere devinim içindedir.¹

İki dilde ortak etimolojiye sahip kelimeler; benzetme (metaphor), ad aktarması (metonymy), özelleştirme (specification/narrowing), genelleştirme (generalization/broadening), iyileşme (amelioration), kötüleşme (pejoration) vb. (Traugott, 2017, s. 3-4) yollarla yeni anlam alanlarına taşınma süreçlerindeki ayrışmalarla yanıltıcı yapıdaş (deceptive cognate) hâline gelir. Kelimelerin anlamları aynı olsa bile kullanım sıklığı (frequency) ve eş dizimlilik (co-occurrence) yönünden farklılaşmaları da yalancı eşdeğerlik alanına girmektedir. Tercümede ve dil öğretiminde kelimelerin ne sıklıkta kullanıldıkları ve hangi kelimelerle bir arada bulunabilecekleri; üslup ve ifadeye etkileri sebebiyle anlamları kadar önemlidir. Orta Asya Türk dillerinde işlek olarak yaşamakta olan kelimelerden bir kısmı Türkiye Türkçesi için arkaizm olarak veya sadece ağızlarda kalmıştır. Sözlüklerde aşağı yukarı aynı anlamlarla açıklanan bu kelimeler üslup bakımından aynı değeri taşımaz, aynı etkiyi yapmaz ve bu durumun göz ardı edilmesi hatalara yol açar (Uğurlu, 2000; Resulov, 1995, 920; Gouws *vd.*, 2004, s. 805).

İki dil arasında en başta ortak olan öğelerin bu şekilde yeni anlam ve işlev alanlarına taşınması süreçlerinin yoğunluğu nispetinde diller birbirlerinden uzaklaşır. Anlam ve işlev olanaklarının, iki dil arasında (interlingual) veya aynı dilin lehçe, ağız, argo, jargon vb. alanları arasında (intralingual) farklı yollardan, farklı yönlerde değerlendirilmesi sonucunda kelimelerin eşdeğerlilik durumunda da değişimler olur ve ortaklık sadece görünüşte (ses, telaffuz, yazım) görünüşte kalır. Başka dillerden alıntı unsurlar (code copying) için de aynı gelişim aşamaları geçerlidir; diğer yandan verici dilde çok anlamlı (polysemic) olan bir kelime alıcı dile tüm anlamlarıyla değil, alıcı dilin ihtiyacı nispetinde transfer edildiğinden, (Karaağaç, 2002, s. 101) kelimenin iki dildeki eşdeğerliği en başından itibaren kısmî olabilmektedir. Türk dilleri arasında hem alıntı hem de Türkçe kökenden gelen pek çok ortak dil unsuru bulunmaktadır ve bunların bir kısmı yukarıda açıklandığı gibi iki dilde farklı yeni anlam ve işlevler yüklenebilmektedir. Bu çalışmada, söz konusu dil unsurlarının tasnifinde faydalanılan değerlendirilerek; kapsayıcı bir model ortaya konmaya çalışılacaktır.

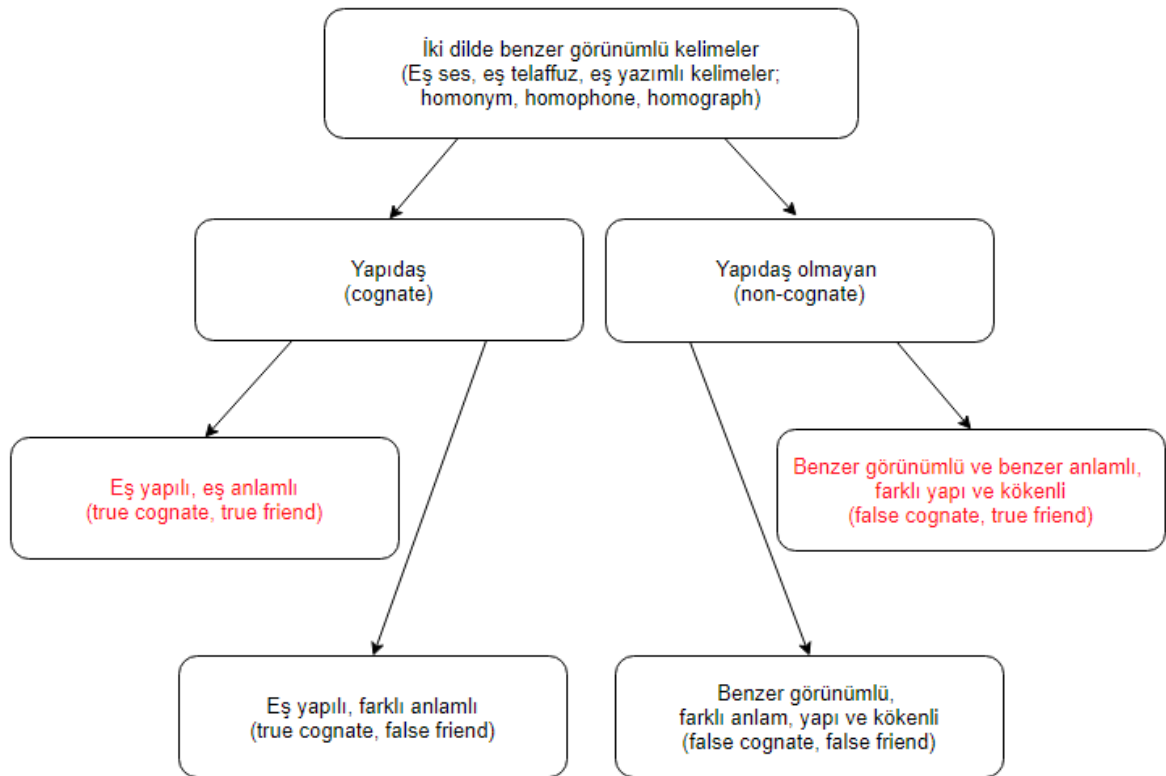
Terimler ve Önceki Araştırmalar

“Diller arası eş sesli” (interlingual homonym), “Diller arası eş telaffuzlu” (interlingual homophone), “diller arası eş yazımlı” (interlingual homograph) türünden kelimeler anlam, kullanım ve etimolojik olarak değerlendirilerek yalancı eşdeğerlik tespit edilir. Yalancı eşdeğerlik kavramı, hem aynı kökten gelen (cognate; paronymous) hem de etimolojik bağı bulunmaksızın tesadüfen benzer biçimli kelimeleri kapsar. Bunlardan iki farklı dilde etimolojik bağı olmayanlar için kullanılan *false cognate* (yalancı / sahte yapıdaş) (Chamizo-Dominguez, 2009, s. 308) terimi anlamı genişletilerek *false friends* (yalancı eşdeğer) yerine de sıkça kullanılır. Görünüş olarak benzer (eş ses, eş yazım, eş telaffuz) bu yaklaşıma göre iki dilde benzer

¹ Konu ile ilgili detaylı bir tartışma ve model denemesi için bk. (Paradis, 2011).

kelimelerle ilgili şöyle bir karşılaştırma oluşmaktadır: 1. Gerçek yapıdaş, eş anlamlı (true cognate, true friend); 2. Gerçek yapıdaş, yalancı eşdeğer (true cognate, false friend); 3. Sahte yapıdaş, eş anlamlı (false cognate, true friend); 4. Sahte yapıdaş, yalancı eşdeğer (false cognate, false friend). Akademik olmayan internet kaynaklarında rastlanan ve çok yaygınlaşmamış bir diğer görüşe göre ise *false cognate* terimi iki dilde hiçbir etimolojik bağı olmayan ama tesadüfen anlamları denk veya yakın kelimeleri (true friend) de ifade etmektedir. (https://en.wikipedia.org/wiki/False_cognate Erişim tarihi: 30.01.2019)

Yukarıdaki terimlerin birbirine nispeti şekilde görüldüğü gibi özetlenebilir. (Şema 1) Burada sınıflamaya tâbi tutulan söz varlığı, diller arasında şekil olarak benzer kelimelerdir (interlingual homonymy/ homophony/ homograph). Kırmızı ile yazılan bölümler, anlam denkliği gösterdiğinden yalancı eşdeğerliğin kapsamına girmez (*true friend*).

Şema 1. İki dilde benzer görünümlü kelimelerin yapı ve anlam bakımından sınıfları

Konuyla ilgili bazı çalışmalarda *lexical equivalence* (kelime eşdeğerliği) teriminden hareketle, yalancı eşdeğerlik karşılığı *false equivalence* geçer. Bu terim İngilizce metinlerde, dilbilimden ziyade "hatalı karşılaştırma/ denkleştirme" anlamında mantık alanına ait bir ibare olduğu için biz çalışmamızda bu terimi kullanmayacağız.

Yalancı eşdeğerlik için bir diğer terim *interlingual paronymy*'dir (diller arası okşar). *Paronymler* aynı kökten türemiş, benzeşen kelimelerdir ve Türkçe karşılık olarak *okşa-* (benze-) fiilinden "okşar" önerilmiştir. (Vardar, 2007, s. 150) Ancak biçim ve anlam olarak kısmen denk olan, örneğin Türkiye Türkçesi *son~* Kazakça *soñğı* gibi, kelimeleri de kapsayacağından, *interlingual paronymy* terimi yalancı eşdeğer karşılığında değil ama köken ortaklığını göstermek amacıyla tercih edilebilir.

Özetlenen bu terminoloji çeşitliliği karşısında; aynı etimolojiye sahip fakat anlam yönünden farklılaşmış kelimeler için *deceptive cognates* (yanıltıcı yapıdaş) (Altrocchi, 1929) terimi bizce daha isabetli görünmektedir. Aynı kavramlara bir başka açıdan bakarak, yalancı eşdeğerin iki tipi olan, *false-cognate* (yapıdaş olmayan) kelimeler “diller arası eş seslilik” (interlingual homonymy); *deceptive cognate* (yanıltıcı yapıdaş) kelimeler “diller arası çok anlamlılık” (interlingual polysemy) olarak kabul edilmektedir (Chamizo Domínguez & Nerlich, 2002, s. 1836). Bu yazıda yapı ve köken denkliliğini ifade etmek için *cognate* karşılığı olarak *kökendeş* veya *kökdeş* yerine, *yapıdaş* terimini kullanacağız; bununla aynı kökten farklı eklerle türemiş kelimelerin kapsam dışında olduğunu netleştirmeyi amaçlıyoruz.

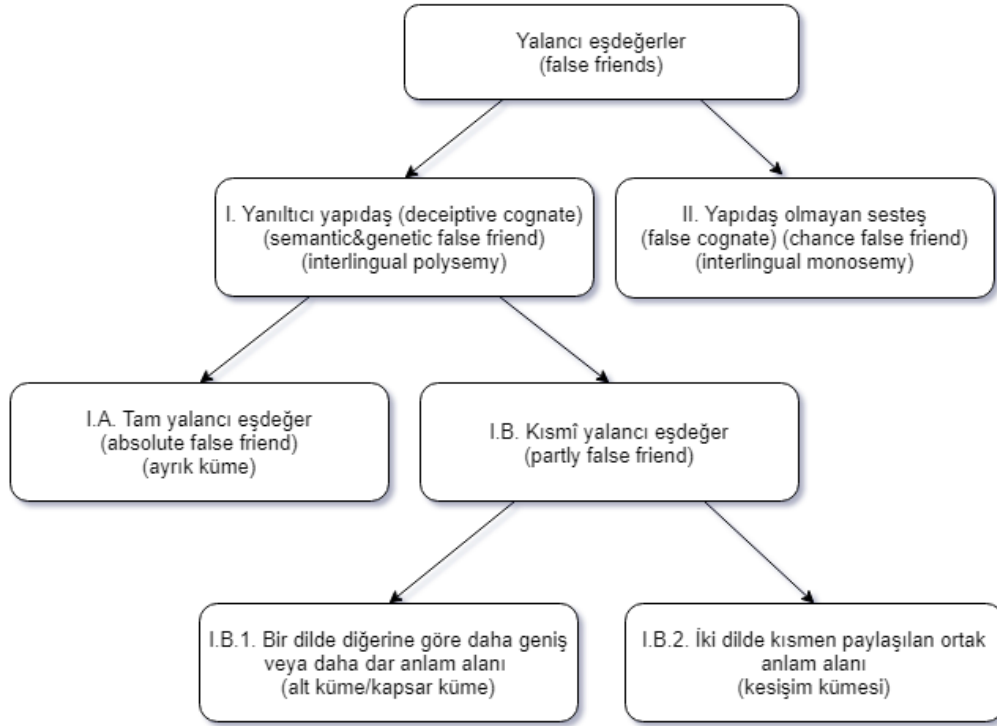
Yalancı eşdeğerlerin sınıflamasında ilk ölçüt köken ve yapıdır. Yapı ve köken olarak denk (*cognate*) kelimeler “anlamsal yalancı eşdeğerler” (semantic false friends); ses ve yazım olarak benzer olan ancak farklı kökenden gelenler “rastgele yalancı eşdeğerler” (chance false friends) şeklinde adlandırılır (Chamizo Domínguez & Nerlich, 2002, s. 1836).

Köken ortaklığına bakılmaksızın iki dil arasında; eş sesli/eş yazılı fakat kullanıldıkları hiçbir bağlamda aynı anlam alanına denk düşmeyen kelimeler için *absolute false friends* ve aynı kökenden gelen ve karşıladıkları anlam alanları kısmen örtüşen kelimeler için *partial false friends* terimi kullanılır. (Gouws vd., 2004, s. 799-800) Türk lehçelerini konu alan çalışmalarda, yukarıdaki terminoloji ile kelimenin kapsadığı anlam alanının iki dilde temas etmediği durumlar “tam yalancı eşdeğer”; anlam alanlarının parçalı örtüşmesi “kısımî yalancı eşdeğer” olarak adlandırılır (Uğurlu, 2007, s. 1881-1883).

İki dilli sözlüklerde yalancı eşdeğerlerin gösterimi için küme teoreminden (Set Theory) faydalanılmasının incelendiği bir çalışmada, kelimelerin iki dildeki anlam içerikleri “küme” olarak değerlendirilir. Kelime, bir dilde diğer dilden daha geniş veya daha dar bir anlam alanına karşılık geliyor olabilir; bu durumda alt küme ve kapsayan küme yapıları (inclusion subsets) kullanılır. Kelimenin iki dildeki anlam alanları yer yer örtüşüyorsa ve iki dilde diğerinde bulunmayan anlamlar mevcutsa, kesişim kümeleri (intersection subsets) söz konusudur. Kelime iki dilde her bağlamda aynı anlamda ise denk küme (equal sets); hiçbir bağlamda ortak bir anlam alanına değmiyorsa ayrık kümeler (disjoint sets) olarak gösterilir (Sabino, 2016).

Yalancı eşdeğerler anlam ve işlev bakımından ayrışırken, sıklık (frequency) ve eş dizimlilik (co-occurrence) yönlerinden de farklılaşır. İki dilde kelimenin kullanım ve üslup açısından farklı özellikler gösteriyor olması da yalancı eşdeğerliğin derecelendirilmesinde bir ölçüttür. (Gouws vd., 2004, s. 805) Bu yapıların makine yoluyla tespitinde kelimelerin eş dizimlilikleri karşılaştırılarak isabetli sonuçlar alınmaktadır (Nakov vd., 2009). Ancak biz bu çalışmada sınıflama önerimize eş dizimlilik ve sıklık özelliklerini yansıtmadık.

İlk şemanın (Şema 1) son basamağından devamla, yukarıda özet olarak verdiğimiz terminolojiyi sınıflama ölçütleri olarak birleştirdiğimizde 3 seviyeli bir tasnif oluşmaktadır.

Şema 2. Yalancı eşdeğerler terminolojisinin sınıflamada gösterilmesi

İlk ayırım, köken ve yapı denkliliği üzerinedir (I-II); ikinci ayırimda aynı köken ve yapıya sahip olanların anlam alanlarının örtüşüp örtüşmediği (A-B) gösterilir. Yapıdaş olmayanların anlam alanlarının örtüşüp örtüşmediği söz konusu edilmemiştir (Gouws *vd.*, 2004, s. 799). Dördüncü ayırım yapıdaş kelimelerin örtüşen anlam alanlarının birbirlerine nispeti (1-2) üzerinden yapılır. Bu şemada verilen tasnif inceleme bölümünde örneklendirilecektir. Daha önce bugüne kadar Türkiye’deki çalışmalarda konuya nasıl yaklaşıldığını değerlendirmek istiyoruz.

Türk Dilleri Arasında Yalancı Eşdeğerlik Konulu Çalışmalar

Bildiğimiz kadarıyla, Şema 1’de yer alan yapıdaş olmayan eş sesli ve eş anlamlılar (false cognate, true friends) hariç olmak üzere, Türkçenin tarihî ve yaşayan lehçelerinde, yukarıda verilen iki şemadaki tüm kelime tipleri mevcuttur. Türkiye’de ilk kez 1990’lı yıllardan itibaren incelenmeye başlanan ve Türkiyeli akademisyenlerce üzerinde pek çok çalışma yapılan konuda, bir bölümü teorik olmak üzere, tanım ve tasnif çeşitliliği ile beraber, belli bir birikimin oluştuğu müşahade edilmektedir. (Yıldız, 2019, s. 1144). Söz konusu çalışmalarda en sık müracaat edilen tasnif, Uğurlu (2007, s. 1881-1883) tarafından detaylandırılan tam ve kısmî eşdeğer ayırımıdır; Türk dillerinde kelimelerin anlam alanları bakımından eşdeğerliği ise, “bire bir”, “bire hiç” ve “bire çok” şeklinde formüle edilmiştir (Uğurlu, 2004, s. 21-25 ve 2012, s. 219-220). Genetik olarak ortak köke dayanan (cognate) biçimbirimler etimolojik tahlil metodu ile tespit edilerek, anlamları farklılaşmış kelimelerin incelendiği söz konusu çalışmaların bazılarında “kökenleri farklı sesteşler” (Resulov, 1995, s. 917) ya da başka bir ifadeyle “rastgele yalancı eşdeğerler” (chance false friends) sınıflamaya dâhil edilmez. Türk dilleri arasında yalancı eşdeğerlik

çalışmalarına yönelik eleştirilerden biri, fonetik açıdan değişerek eşesli (homonym) hâle gelen kelimelerle, aslen aynı etimolojiye sahip olup sesbilgisel düzeyde farklılaşmış (“ses yönünden denk” Uğurlu, 2002, s. 396) kelimelerin ayırımında bir standart bulunmayışıdır (Yıldız, 2019, s. 1145, 1147 vd.). Biz bu çalışmada önerdiğimiz tasnifte, diller arasında anlam bakımından eş değer olmadığı tespit edilen benzer görünümlü (eş veya denk seslilik vb.) kelimeleri, ilk aşamada etimolojik olarak ayırma tâbi tutarak eleştiriye konu olan sorunu aşmayı amaçlıyoruz.

Son 10 yılda Türk dillerinde yalancı eşdeğerlerin incelendiği çalışmalardaki tasnifleri toplu olarak karşılaştıracak olursak aşağıdaki gibi bir tablo oluşmaktadır. Tabloda ilk üç sütun bizim yukarıda 2. şemada teklif ettiğimiz tasnifi içermektedir. 4 ve 5. sütunlarda görüleceği gibi kelimelerin kökenleri ve türleri de bazı çalışmalarda ayırım kriteri olarak kabul edilmiştir. Söz konusu çalışmalarda tercih edilen terminoloji çok çeşitli olduğundan tablo üzerinde gösterilmeyerek yazının sonuna eklenmiştir. Bu konuda birden fazla çalışması olan araştırmacıların en son yayınındaki tasnifi karşılaştırmaya dâhil edilmiştir.

	Tasniflerde esas alınan ölçütler				
Kaynak	1. Tesadüfen sesteş-Yapıdaş (Temel ayırım)	1.1. Tam-kısmî yanılıcı (Birinci alt kategori)	1.1.1.Anlamdaşlık oranı (İkinci alt kategori)	Köken (Türkçe-alıntı)	Kelime türü (isim, fiil)
Yıldız 2009 (Karay)	Temel ayırım	Birinci alt kategori			İkinci alt kategori
Kırömeroğlu 2011 (Türkmen)	Temel ayırım	-	-	Temel ayırım	-
Direkci-Gülmez 2012 (Azerbaycan)	Temel ayırım				
Beşen Delice 2013 (Türkmen)	Temel ayırım	-	-	Temel ayırım	-
Çakmak 2014 (Türkmen)	Temel ayırım	Temel ayırım	Temel ayırım		
Çolak 2014 (Saha)					Temel ayırım
Özeren 2014 (Salar)		Birinci alt kategori			Temel ayırım
Büke 2014 (Gagauz)		Birinci alt kategori			Temel ayırım
Kartalçık 2015 (Kırım Tatar)	Temel ayırım			Temel ayırım	
Yazıcı Ersoy 2016 (Tatar, Başkurt)	Birinci alt kategori	Temel ayırım			İkinci alt kategori
Akca 2017 (Kumuk)	Temel ayırım	Temel ayırım			

Güngör 2017 (Uygur)		Temel ayırım	-	Temel ayırım	
Dıykanbayeva 2017 (Kırgız)					Temel ayırım
Aydın 2018 (Tuva)		Birinci alt kategori			Temel ayırım
Aydoğmuş 2018 (Kazak)	İkinci alt kategori			Birinci alt kategori	Temel ayırım
Musa 2019 (Kazak)	Temel ayırım				
Sarsenbekova 2019 (Kazak)	Birinci alt kategori	Temel ayırım		İkinci alt kategori	
Yöyen 2019 (Yeni Uygur)	İkinci alt kategori	Temel ayırım		Birinci alt kategori	Üçüncü alt kategori

İnceleme

Bu bölümde yukarıda verilen 2. şemaya uygun bir sınıflamanın nasıl oluşturulabileceğini örneklendirmek üzere Kazakça ve Türkiye Türkçesinden eş veya denk sesli kelimeler seçtik.² Burada yer verdiğimiz kelimeler, iki dilde benzer görünen ve/veya ortak etimolojiye sahip olanlardır. Kazakça ve Türkiye Türkçesi arasında ses denklikleri esas alınarak eşdeğer kabul edilen kelimeler de bunlara dâhildir. Söz konusu denklikleri bu noktada özetle veriyoruz. (Eşitliğin sol tarafında Türkiye Türkçesi, sağ tarafında Kazakça ses bulunmaktadır.)

Türkçe kökenli kelimelerde:

Düzenli denklikler: (ön seste) /y/= /j/ (yan/jan, yol/yol), /g/=/k/ (göz/köz, gün/kün), /d/=/t/ (dal/tal, deri/teri), /ç/=/ş/ (çağ/şak, çöl/şöl); (iç ve son seste) /ş/=/s/ (koş-/kos, yaşa-/yasa-), /ç/=/ş/ (ağaç/ağaç, açık/aşık), /l/: Geniz ünsüzlerinden sonra: /l/=/d/ (kollar/koldar) ; Sedasız ünsüzlerden sonra: /l/=/t/ (şartlar/şarttar), /m/: Nazal ve sedalı sızıcı diş-damak ünsüzünden sonra: /m/=/b/ (bilinme-/bilinbe-); Sedasız ünsüzlerden sonra: /m/=/p/ (düşme-/tüspe-)

Düzensiz denklikler: (önseste) /s/=/ş/ (saç/şas, seç-/şeş-); /b/=/m/ (ben/men, buz/muz, bol/mol); (iç ve sonseste) /ğ/=/w/ (ağız/awız, sağ/saw), /ğ/=/k/ (çağ/şak, çağır-/şakır-), vb.

Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde: (önseste): /f/=/p/ (farz/parız, fırsat/pursat), /'/=/ğ/ ('acab/ğacap, 'ilm/ğılım), /va/-/ve/=/o/-/ö/ (vefa/opa; vekil/ökil); (içseste) ikiz nazaldan kaçınma (sünnet/sündet, ümmet/ümbet) vb.

Ancak iki dildeki ses denklikleri bunlardan ibaret değildir; *kapıp/kawıp, öldür-/öltir, soğuk/suwık, su/suw, top/dop, zorluk/zorlık*, kelimelerindeki gibi ve daha başka ses farklılıklar mevcuttur. Bu nedenle Türk dillerindeki ortak kelimeleri tespit etmenin yolu etimolojiden geçmektedir. Ancak etimolojiye bakılarak belirlenen ses denklikleri, yapıdaş olmayan kelimeler için "benzerlik" sınırlarını genişletmiş olmaktadır. Örneğin köken ve anlam olarak eşdeğer olmayan *ötüş-/ötis-* (çok kişi geç-) fiilleri, (Clouston, 1972, s. 39) etimolojik tahlil yaparken tespit ettiğimiz /ş/=/s/ denkliğine uyduğu için sınıflamaya dâhil edilmektedir.

² İncelemeye aldığımız kelimeler Türkiye Türkçesi ve Kazakçada en sık kullanılan 1000 kelime arasından seçilmiştir. Türkiye Türkçesi için Aksan vd.'de (2017, s. 8-52) verilen listeden faydalandık. Kazakça derlemin (Makhambetov vd., 2013) dil istatistikleri henüz yayınlanmadığı için, Kazakça gazetelerden ve web sayfalarından seçtiğimiz, dil, kültür, sanat, politika haberleri ve köşe yazıları ile oluşturduğumuz derlemi kelime sıklığı bakımından inceledik. Listeleri oluştururken kullandığımız internet sayfalarının linkleri "Kaynaklar" kısmında verilmiştir.

Sınıflamanın uygulanması:

İki dilde ortak kelimeleri yalancı eşdeğerlik bakımından incelerken ses bilgisel benzerliğinin daha açık görünmesi için, Kazakça kelimeleri, Türkiye Türkçesi alfabesi ile yazdık. Kazakça imla kurallarının dışına çıkarak /k/ ve /ğ/-/g/ seslerinin art veya ön damak olduğunu göstermedik. Türkiye Türkçesi alfabesine ek olarak açık /e/ için “á”, geniz /n/’si için “ñ”, dudak /v/’si için “w” harfini kullandık. Kazakçada /uw/ seslerinin “w” harfi ile gösterildiği yerde, /u/ sesini ekledik. Bu yazım standardı ile sınıflamaya örnek olarak alınan kelimeler arasında ses farkı varsa eğik çizginin sol tarafına Türkiye Türkçesindeki şekil, sağ tarafına Kazakçadaki şekil yazılmıştır.

Yapı/köken bakımından ayırım (Şema 1):

Kazakça ve Türkiye Türkçesinde görünüş bakımından benzer kelimeler: adam, ağıl/awıl, ağız/awız, ast, aş/as, ay, ayak, ayaz, ayırma, az, baş/bas, batmak/ batpak, biraz, birik-, boy, boyun/moyın, bular/ bunlar, burun/burın, burun/murın, cuma/juma, damak/tamak, dış/tıs, dün/tün, düş/tüs, el/el, elsiz/elsiz, ev/üy, geç/keş, gök/kök, gövde/kewde, gök/kök, hiçbir/eşbir, ılık/jılı, il/el, ilsiz/elsiz, kalın, katar, kez, kıs-, kış/kıs, kişi, kişi/kisi, konak, koy-, kulak, küçük/küşik, olay, orta, öt-, öz, sen, sırt, sol, soğan, taban, tart-, tütün/tütün, üst, varlık/barlık, yalnız/jalğız, yaz/jaz, yığın/jıyın, yiğit/jigit, yurt/jurt, vb.

Şema 1’de değindiğimiz kelime tiplerini de görmek amacıyla ilk olarak yapıdaş olan ve yapıdaş olmayan kelimeleri inceleyeceğiz; karşılaştırmak amacıyla örnekleri yan yana veriyoruz. Türkçe olanların etimolojik bağlantısını tespit için Clauson (1972) kaynak alınmıştır. Sağ grupta parantez içinde Kazakça kelimenin Türkiye Türkçesindeki anlamı verilmiştir; bunlar aynı zamanda tam yalancı eşdeğerdir.

Yapıdaş:	Yapıdaş olmayan:
Bu grupta etimolojik olarak denk kelimelerden iki dilde anlam farkı olanlar sonraki bölümlerde ele alınacaktır. <i>adam, ağıl/awıl, bay, bayağı, biraz, birik-, boy, boyun/moyın, burun/ burın, burun/murın, cumal/juma, çare/ şara, damak/tamak, dış/tıs, dün/tün, düş/tüs, geliş-/kelis-, göç-/köş-, gövde/ kewde, hiçbir/eşbir, el/el, elsiz/elsiz, kalın, katar, kez, kıs-, kış/kıs, kıy-, kişi/ kisi, küçük/küşik, mevsim/mawsım, minnet/mindet, oluş-/bolıs-, ortalık, seçim/şeşim, varlık/barlık, yalnız/jalğız, yığın/jıyın, yiğit/jigit, yurt/jurt, vb.</i>	Bu gruptaki örnekler iki dilde eş veya denk sesli olmakla birlikte köken olarak ilgisizdir. <i>alış/alış (uzak), atak (ün), bar (var), bul (bu), deş-/des- (çok kişi söyle-), düş/tüs (öğle; renk; görünüş), el/el (halk), elsiz/elsiz (ıssız), erik (irade), iste- (yap-), kişi (küçük), kalay (nasıl), kaldır- (bırak-), kas (yan), Kañtar (Ocak ayı), Kazan (Ekim ayı), olay (öyle), ot (ateş), öt- (geç-), ötüş-/ötis- (çok kişi geç-), sol (şu), soğan (ona), tap- (bul-), tart- (çek-), taşla-/tasta- (bırak-), tüp (dip), yarık/ jarık (parlak), yaşa-/jasa- (yap-), vb.</i>

Şema 1’in ikinci basamağında anlam ayrımı söz konusudur ve anlam bakımından da eşdeğer oldukları için *true friends* kabul edilmektedir.

Gerçek yapıdaş; köken, yazım/ses ve anlam/işlev bakımlarından büyük ölçüde denk olan kelimeler (*true cognate, true friend*) bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Bunlar *bir* işaretleyicisi, *beri, üşin* vb. gibi edatlar, sayı isimleri, şahıs ve bazı işaret zamirleri, *ağız, ayak, göz, kulak*, vb. organ adları, *ol-, gel-, gör-, kal-, kaç-*, fiilleri, vb. gibi kelimelerdir.

Eş/ benzer sesli, kökenleri bir olmadığı hâlde tesadüfen aynı anlama gelen kelimeler (*false cognate, true friend*) türünden örnekleri Kazakçada ve Türkiye Türkçesinde tespit edemedik. Diğer dillerden Türkiye Türkçesinde sesteş olan birkaç kelime aynı zamanda tesadüfen yakın anlamdadır: İngilizce *direct* ve Türkçe *direk*, ortak anlam: “doğrudan”; Lehçe *je* (okunuşu: “ye”, anlamı: “yiyor”) ve Türkçe *ye-* fiili; Lehçe *kim* (anlamı: kim/kiminle) ve Türkçe *kim*.

Aşağıda aynı yapı ve kökene sahip olan kelimelere geçmeden önce yapıdaş olmayan sesteş grubu ele alacağız. Bunlar etimolojik olarak ilgisi olmayan, ancak Kazakça ve Türkiye Türkçesinde eş ya da denk sesli kelimelerdir (interlingual homonymy). Anlamlarının farklı olması semantik veya dil tarihi açısından bir gelişim çizgisi ifade etmeyen bu örnekler alt gruplara ayrılmaz ve tam yalancı eşdeğer özelliği gösterir. Örneğin Kazakça “el” kelimesinin Türkiye Türkçesindeki kökenleş karşılığı “el” (memleket); kökenleş olmayan dengi “el” (vücut parçası) kelimesidir. Kazakça “tüp”, Türkiye Türkçesi “dip” ile kökenleş; ancak “tüp” (özel bir tip kap) ile sadece ses bakımından denktir. Kazakça “kök”, Türkçede köken olarak “gök”; ses olarak “kök” ile eşdeğerdir. Kazakçadaki “tüs” ismi Türkiye Türkçesindeki ses dengi olan “düş” (rüya) bir tek anlamı ile eşdeğerdir; diğer anlamları ile “düş/tüs” kelimeleri yapıdaş olmayan sesteştir. Türkiye Türkçesi “kişi” Kazakça “kisi” ile köken olarak; yine Kazakça “kişi” (<kiçig) (Clouston, 1972, s. 696) ile ses bilgisel yönden denktir.

Yapıdaş kelimelerin anlam bakımından ayrımı (Şema 2):

İki dilde ortak olan yapıdaş kelimelerin anlam alanları kıyaslandığında bunların bazılarının birbirine denk olmadığı görülür. Aşağıda bu tip kelimelerin çeşitleri ve örnekleri verilmektedir.

I.A.

Tam yalancı eşdeğerler:

Bu kelimeler iki dilde tamamen farklı anlamları karşılar; tercüme ve iletişimde hiçbir bağlamda diğer dile aynen transfer edilemez: ağıl/awıl (köy), bunda/munda (burada), burul-/burıl- (dön-), büyük/biyik (yüksek), canavar/janwar (hayvan), çöp/şöp (ot, çimen), damak/tamak (yemek), dün/tün (gece), geç/keş (akşam), güveyi/küyew, koş-/kos- (birleştir-), köşe (sokak), öte (çok), top (topluluk), tütün/tütün (duman), üz- (kes-), yet- (yetiş-), vb.

I.B.

Kısmî yalancı eşdeğerler

Bazı kelimeler iki dilde kısmî olarak aynı anlam alanını işgal eder.

boy, kalın, sok-,yat- / jat-, jer, forma, bildir-, kazır / hazır, yaman / jaman, kadın / katın, vb.

Tasnifin bundan sonraki bölümü kısmî yalancı eşdeğerliğin derecelendirilmesine ayrılmıştır.

I.B.1.

Alt/kapsar küme

Bu kelimeler iki dilden birinde diğerine nazaran daha fazla anlama; daha geniş anlam alanına karşılık gelir. Sözlüklerin verdiği anlamları esas alarak birkaç örnek kelimeyi bu kategoride inceleyebiliriz. Türkçe kelimeler için www.tdk.gov.tr (Erişim tarihi: 26.01.2019) adresinde bulunan Güncel Türkçe Sözlük; Kazakça kelimeler için Kazakça Sözlük (Wáli, Kurmanbayuly, Malbakov, Şoybekov, Küderinova & Jubayeva, 2013) kaynak olarak alınmıştır.

Örnekler:

“kurğak” kelimesi Kazakçada (Wáli vd., 2013, s. 849), Türkiye Türkçesindeki “kurak”tan fazla olarak “kuru” ve “neticesiz” anlamlarına gelir.

1. Yağışsız (hava, mevsim, yıl). 2. Nem tutmayan, çabuk kuruyuveren, çorak (toprak)	1. Сулы емес, дымқыл емес; кебу. 2. Қурап қалған, қу. 3. г е о г р . Жауын-шашынсыз, ылғалы аз. 4. Суы тартылып қалған (арна, аңғар т.б.). 5. Кеберсіген, кеуіп кеткен, сусаған. 6. Қақырықсыз, түкіріксіз (жөтел). 7. ауыс. Бос, құр бекер, жай, нәтижесіз.
---	--

Kazakçada “jıyn”, (Wáli vd., 2013, s. 512) Türkiye Türkçesinde “yığın”a kıyasla, fazladan “toplantı” ve matematikte “küme” anlamlarına gelir.

1. Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe. 2. Birçok kimsenin veya nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık, küme, kitle, kütle.	1. Бір нәрсенің жиынтығы, қосындысы. 2. Көп адам жиналған жер, той-думан. 3. Бір топ адам, көпшілік. 4. Жиналыс, мәжіліс. 5. Қарапайым математикалық ұғымдарға жататын, сондықтан анықтамасы берілмей, аксиомалық жолмен енгізілетін математикалық ұғым.
---	--

Kıvan-kuwan- fiillerinin anlamları iki dilde küçük bir nüansla ayrılır; Türkiye Türkçesinde “iftihar” kaynaklı memnuniyetle sınırlıyken Kazakçada (Wáli vd., 2013, s. 828) daha genel anlamlıdır.

Övünülecek bir olaydan dolayı sevinmek, iftihar etmek, memnun olmak.	Бірдеңеге мәз болу, қуанышқа бөлену, шаттану; көңілі өсіп жайдарылану.
--	--

I.B.2.

Kesişim kümesi

Bu kelimeler iki dilde ortak bir anlam alanını paylaşmakla beraber diğer dilde olmayan anlamları da karşılar.

Örnekler:

“ağa” kelimesi bu durumun tipik bir örneğidir. Aşağıda Türk Dili Kurumunun (tdk.gov.tr) ve Kazakça sözlüğün (Wáli vd., 2013, s. 25) verdiği açıklamalarında görüleceği gibi kelime iki dilde “ağabey” anlamına gelmektedir: Türkçe sözlükte 3., Kazakça sözlükte 1. anlam. Ayrıca Kazakça için çağdaş olan “idareci” anlamı (5. anlam), Türkiye Türkçesinde tarihî kalmıştır (7. anlam). Zikredilenler dışında bu kelimenin iki dilde karşıladığı anlam alanı birbiriyle örtüşmemektedir.

1. Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse. 2. Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen unvan. 3. Ağabey. 4. Okuryazar olmayan yaşlı kimselerin adlarıyla birlikte kullanılan san. 5. Cömert, eli açık. 6. Koca. 7. Osmanlı Devleti'nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî san.	1. Туыстас ер адамдардың жас жағынан үлкені. 2. Жалпы жасы үлкен ер кісіге қарата айтылатын сөз. 3. Ақылшы, басшы, жетекші. 4. Қызмет дәрежесі, лауазымы үлкен, жоғары адам. 5. Мекеме, ұйым, жиналыс бастығы, басқарушысы.
---	---

“iç-” fiili Kazakçada “yemek” için; Türkiye Türkçesinde “sigara” için kullanılmakla iki dilde diğerinden başka bir anlam alanına kaymıştır, ancak temel anlam iki dilde de ortaktır.

1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. 2. Sigara, nargile vb.nin dumanını içe çekmek. 3. Bir şey, bir sıvıyı içine çekmek, emmek. 4. nsz İçki kullanmak.	1. Сұйық затты сіміре жұту, ұрттау. 2. Тамақтану, ішіп-жеу. 3. ауыс. Бастан қиын-қыстау кезеңдерді өткізу. (Wáli vd., 2013, s. 1467)
---	--

İki dilde ortak başka bir kelime “yaş” da bu kategoridedir. Kazakça sözlükte (Wáli vd., 2013, s. 480) “Jas 2”, “Jas 3” ve “Jas 4” başlığında verilen kelimeler, Türkçe sözlükte tek madde olarak bulunmaktadır. Buraya Türkçe sözlükte de “yaş 2” olarak kaydedilen ve “taze” anlamını içeren maddeyi ve Kazakça sözlükten “Jas 2” maddesini alıyoruz. “Jas 3” Türkçe sözlükteki “gözyaşı”; “Jas 4” ise “ıslak” anlamlarını ihtiva etmektedir. “Jas 4”te ayrıca “yeni açılmış kuyunun ilk suyu” tanımı da yer almaktadır. İki dil arasındaki en belirgin ayırım Kazakçadaki “genç, tecrübesiz” ile Türkiye Türkçesindeki “kötü; zor” anlamlarıdır.

1. Nemli, ıslak, kuru karşıtı. 2. Kendi suyunu, canlılığını yitirmemiş, kurumamış, kurutulmamış, taze. 3. Gözyaşı. 4. Kötü. 5. Zor.	1. Жасөспірім, жеткіншек, қыз-бозбала. // Жастар, жеткіншек, жасөспірім, жас ұрпақ. 2. Уылжыған, балғын. // Жастық, балғын шақ. 3. Тәжірибесіз, шыңдалмаған. 4. Жасы кіші. 5. Жаңа туған, кәрі емес (төл). 6. Жаңа көктеп шыққан, буыны қатпаған, урамаған, сарғаймаған (өсімдік). 7. Кеппеген, қатпаған (тағам не басқа бір зат).
---	--

I.B.2. kategorisine toplamış olduğumuz kelimeler iki dilde bazı bağlamlarda birbirleriyle anlamdaştır. Bunların alt grupları olarak, iki dilin sözlüklerinde birbirleriyle kesişen anlam alanlarına sahip olduğu görülen bazı kelimeler, tercümede, dil öğretiminde ve günlük iletişimde diğer dile aynen transfer edilememektedir. Söz konusu kelimeler dört gruba bölünebilir:

İşlev bakımından: Bir dilde diğer dildekinden farklı işlevler yüklenerek anlamca başkalaşır. tıska (dışa: dışarı), vb. Birleşik fiillerin yapısında: tura **alma-** (kalkama-), bara **jat-** (git-), jep **al-** (ye-), jürip **otır-** (yürü-), urıp **sal-** (vur-), vb. de- fiilinin üstlendiği işlevler, anlamın gelişimini göstermesi bakımından dikkate değerdir (Biray, 2008).

Eş dizimlilik bakımından: Deyim ve birleşik kelimelerin bünyesine dâhil olarak diğer dilde rastlanmayan eş dizimlerin (co-occurrence) oluşmasına neden olabilir. bas **sal-** (başak ver-), boy **sal-** (kendini ver-, vb.), jaksı **kör-** (yahşı gör-; beğen-), jok **kıl-** (yok et-), kıs **işi** (kış içi: kışın), vb. Türkiye Türkçesinde “yumuşak” anlamıyla bir deyimde geçen “yufka”; yine birkaç deyimle sınırlı bir kullanımı olan “yüz” anlamıyla *bet*; “halk; insanlar” anlamıyla “el” kelimelerinin Kazakçada kullanım sıklığı oldukça yüksektir. Ancak eşdizimlilik bakımından yalancı eşdeğerlik, karşılaştırmalı semantiğin inceleme alanına giren “deyimsel yalancı eşdeğerlilik” (phraesological false friends) veya “eş dizimsel yalancı eşdeğerlik” (collocational false friends) diye tercüme edebileceğimiz kavramlarla karıştırılmamalıdır; çünkü bunlarda biçimsel (interlingual homonymy) veya köken bakımından (interlingual paronymy) yakınlık söz konusu değildir (Szpila, 2006).

Üslup bakımından: Bir dil için güncel ve işlek olan; diğer dilde arkaizm, ağız, argo, jargon, vb. özelliği taşıdığı için standart dilde kullanımı sınırlı kalabilir: aş/as (yemek), it (köpek), kancık/kanşık (dişi), karındaş, semir-, semiz, yahşı/jaksı, vb.

Sıklık bakımından: İki dilde farklı sıklıkta kullanılması sebebiyle iletişimde, tercümede

yersizlik hissine yol açabilir: asuman/aspan, bir nice/birneşe (birkaç), diri/tiri (canlı), dişle-/tiste- (ısır-), öz, özge, peyda ol-/payda bol- (ortaya çık-), proses/protses (süreç), yazmaca/jazbaşa (yazılı olarak), vb.

Sonuç

Türkçenin tarihî ve yaşayan lehçelerinde paylaşılan ortak kelimeler doğal bir gelişim süreci ile farklı anlam alanlarına evrilmiştir. Bu sebeple Türkolojide dil tarihi, edebiyat tarihi, sözlük bilgisi, tercüme, dil öğretimi gibi pek çok konu kaçınılmaz olarak yalancı eşdeğerlik meselesine temas eder. Türk lehçelerinde bu durumu inceleyen çalışmalar belli bir yekûn tutmakla birlikte teorik çalışmaların geliştirilebileceği görülmektedir. Bu alanda derinleşilmesi Türkolojide yeni konu başlıkları açabilir:

1. Türk lehçeleri arasında yalancı eşdeğerlik durumlarının belirtildiği iki ve çok dilli sözlükler hazırlanması; (Sultanzade, 2009)
2. Sözlüklerde yalancı eşdeğerliklerin işaret edilerek niteliklerinin (yapıdaş/ yapıdaş olmayan; tam/ kısmî; kapsayan/ kesişen; işlev/üslup/eş dizimlilik /sıklık farkları) gösterilmesi; (Veisbergs, 1996)
3. Ortak söz varlığını oluşturan kelimelerin anlam gelişmelerinin takip edilmesi;
4. Alıntı unsurların farklı lehçelerdeki durumlarının karşılaştırılmasıyla bunların dile hangi araçlarla girdiğinin izlenmesi; vb.

Yalancı eşdeğerlerin yol açtığı en büyük pratik sorun; okurun/dinleyicinin kendi anadilinden bildiği kelimeleri, ikinci dilde doğru anladığını veya diğer dilde konuşur/yazarken; tercüme yaparken yerli yerinde kullandığını sanmasıdır. Sebep olduğu pratik sorunların ötesinde ise, yalancı eşdeğerlerin yapıdaş olanları, kelimelerin anlam ve işlev olanaklarının nasıl evrimleştiğinin tanıklarındır. Türk dillerinin birbirleriyle ilişkisi bakımından hayati bir önem arz eden dil eşdeğerliği alanında yapılan çalışmaların bir perspektife oturtulması için teorik zeminin kurgulanmasına da ihtiyaç vardır. Bu yazıda Kazakça ve Türkiye Türkçesi arasındaki kelime eşdeğerlikleri üzerinde göstererek, diğer Türk dillerine de uygulanabilecek bir sınıflama ve terminoloji önerisi sunmaya çalıştık.

Summary:

False friends are a practical problem that occurs when two languages come into contact. On the theoretical level, this phenomenon occupies the intersection area of historical linguistics, semantics and lexicography. Practical studies on the matter aim to prepare dictionaries for such words in order to avoid mistakes during language learning and translation. Theoretical studies, on the other hand, provide data, such as mapping the vocabulary, explaining historical processes by following the ways of lexicographic changes of languages descended from a proto-ancestor. This phenomenon in different languages has been long studied by the linguists offering some categorizations, as well as terminology.

Main categorisation is based on the etymology of such words; should similarity only be a coincidence without kinship that would be "interlingual homonymy" or "chance false friendship." An interlingual word of same origin, which differs in meaning or usage will be considered as "interlingual polysemy" and named as "deceptive cognates". The second categorisation based on how these words' meaning content differ in two languages; focuses on partiality or fullness of the difference between cognates. This categorisation is widely applied to the studies addressing Turkic languages. In such studies it's very common listing false friends between Turkic languages classifying them based on various criteria. However the theoretical background on which these studies are based seems vague for the present as it is easily could be

observed with a comparative study on these studies.

The contemporary and historical vocabulary of Turkic languages is also needed to be examined and classified in terms of false friendship terminology and categorised according to meaning content of the words. Such a classification should be based on the origin and meaning, with the comparison of the use of common words, as any study which addresses Turkic in terms of lexicology, language teaching, translation, etc. will be inevitably related with false friendship. This study offers a classification and terminology proposal for studies on false friends between Turkic languages on the Kazakh and Turkish sample.

KAYNAKÇA

- Aksan, Y. & Aksan, M. & Mersinli, Ü. & Demirhani U. (2017). *A frequency dictionary of Turkish*. Routledge.
- Altrocchi, R. (1929). Some deceptive cognates. *Italica*, American Association of Teachers of Italian, 6/4, 107-112. DOI: 10.2307/20171644.
- Barker G. & R. Sutcliffe (2000). An experiment in the semi-automatic identification of false-cognates between English and Polish. in Proceedings of the 11th Irish conference on artificial intelligence and cognitive science (pp. 597-606). Galway, Ireland.
- Biray, N. (2008). Kazak Türkçesinde de- fiilin kullanılışı üzerine. Ekrem Arkoğlu (Ed.), Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı içinde (s. 394- 424). Ankara: Akçağ.
- Chamizo Dominguez, P. (2009). False friends. Keith Allan (Ed.) in Concise Encyclopedia of Semantics (pp. 307-310). Amsterdam: Elsevier.
- Chamizo Dominguez, P. & Nerlich, B. (2002). False friends: their origin and semantics in some selected languages. *Journal of pragmatics*, 34, 1833-1849. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00024-3](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00024-3).
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Londra.
- Gouws, R. H., Prinsloo, D. J. & Schryver, G. M. (2004). Friends will be friends – true or False. Lexicographic Approaches to the Treatment of False Friends. In Proceedings of the Eleventh EURALEX International Congress, EURALEX 2004, Lorient, France, July 6-10, 2004. pp. 797-806.
- False cognate. https://en.wikipedia.org/wiki/False_cognate Erişim tarihi: 30.01.2019.
- Karaağaç, G. (2002). Alıntı kelimeler üzerinde düşünceler. *Dil, Tarih ve İnsan* içinde (s. 97-109). Ankara: Akçağ Yay.
- Makhambetov, O., Makazhanov, A., Yessenbayev, Zh., Matkarimov, B., Sabyrgaliyev, I. & Sharafudinov, A. (2013). Assembling the Kazakh language corpus. In Proceedings of the 2013 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (pp. 1022-1031). Seattle, Washington.
- Nakov S., Nakov P. & Paskaleva E. (2009). Unsupervised extraction of false friends from parallel bi-texts using the web as a corpus. In International Conference RANLP 2009 (pp. 292-298). Borovets, Bulgaria.
- Paradis, C. (2011). Metonymization: A key mechanism in semantic change. R. Benczes, A. Barcelona, F. J. Ruis de Mendoza Inbáñez (Ed.), *Defining metonymy in cognitive linguistics: Toward a consensus view* (pp. 61-88). Amsterdam: Benjamins.
- Resulov, A. (1995). Akraba diller ve ‘yalancı eş değerler’ sorunu. *Türk Dili*, 524, 916-924.
- Sabino, M. A. (2016). False cognates and deceptive cognates: issues to build special dictionaries. In Proceedings of the XVII EURALEX International Congress (pp. 746-755). Ivane Javakhishvili Tbilisi University Press.
- Sultanzade, V. (2009). *Turkish - Azerbaijani dictionary of interlingual homonyms and paronyms*. Münih: Lincom Europa.
- Szpila, G. (2006). Collocational aspects of false friends. In *language and identity. English and American Studies in the Age of Globalization*, vol. 2: Language and Culture (pp. 231-239). Kraków: Jagiellonian University Press.
- Traugott, E. C. (2017). Semantic change. *Oxford research encyclopedia, linguistics*. Erişim adresi: oxfordre.com/linguistics/view/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-323?print=pdf.
- Uğurlu, M. (2000). Türk lehçeleri arasında aktarma meseleleri ve ‘abay yolu’ romanı. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 15. 59-80. Erişim adresi: <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3436-published.pdf>.
- Uğurlu, M. (2002). Kırgız ve Türkiye Türkçesi arasında bire bir kelime eş değerliği. “Camiyla” romanındaki meseleler üzerine. Nurettin Demir & Fikret Turan (Ed.), *Scholarly Depth and Accuracy. A Festschrift to Lars Johanson* içinde (s. 389-401). Ankara.
- Uğurlu, M. (2004). Türk Lehçeleri arasında kelime eş değerliği. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 29. 29-40. Erişim adresi: <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/kcfinder/upload/files/bilig29bahar2004.pdf>.

- Uğurlu, M. (2007). Lehçe içi aktarmada yalancı eş değerlik. 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. 1877-1890. Erişim adresi: <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/U%c4%9eURLU-Mustafa-Leh%c3%a7e-%c4%b0%a7%b0-Aktarmada-Yalanc%c4%b1-E%c5%9f-De%c4%9ferlik.pdf>
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Veisbergs, A. (1996). False friends dictionaries: A tool for translators or learners or both. In *Euralex '96 Proceedings* (pp. 627-634). Göteborg: Göteborg University, Department of Swedish.
- Wáli, N., Kurmanbayuli, Ş., Malbakov, M., Şoybekov, R., Küderinova, K., Jubayeva, O., (haz.) (2013). *Kazak sözdüğü Kazak tilinin bir tomдық ülken túsindirme sözdüğü*. Almatı: Dáwir baspası.
- Yazıcı Ersoy, H. (2012). *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde yalancı eş değerler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldız, H. (2019). Yalancı eş değer nedir, ne değildir? Türk lehçelerinde yalancı eş değer kelimeler üzerine notlar. Serkan Şen, Mediha Mangır (Ed.), *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 16-18 Ekim 2019 Bildiri Kitabı* içinde (s. 1144-1155). Samsun.
- Türk dilleri arasında yalancı eşdeğerlikleri ele alan ve tasniflerini incelediğimiz çalışmalar
- Akca, H. (2017). Kumuk Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde yalancı eş değerler. *Türkbilig*. 2017/33, 91-132. Erişim adresi: <http://www.turkbilig.com/pdf/201733-512.pdf>.
- Aydın, S. (2018). *Tuva Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerler (Türkiye Türkçesi ağızları bağlamında)*. (Yüksek Lisans Tezi) Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=as2oTjW5jfr9IKSvmCdJYoQsL4mkdW7VUNH8bzXjEGzlhqyKLa3RKdHVBuSgyFMw>.
- Aydoğmuş, E. (2018). Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerler üzerine. *Gazi Türkiyat*, Güz 2018/23, 109-135. Erişim adresi: <https://api.hacibayram.edu.tr/files/1/Transferred%20Files/T%C3%BCrkiyat%20Uygulama%20ve%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Merkezi/GAZ%C4%B0%20T%C3%9CRK%C4%B0YAT%20G%C3%9CZ%202019%20SAYI%2023/gt-23-mk-8-dr.o.-erdal-aydogmus-bsk.pdf>.
- Beşen Delice, T. (2013). Türkmen Türkçesinde yalancı eşdeğerler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(4), 131-146. DOI: <http://dx.doi.org/10.7884/teke.246>.
- Büke, H. (2014). Gagauz Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10, 215- 229. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/181834>.
- Çakmak, C. (2014). Türkmen Türkçesinde görülen yalancı eş değer kelimeler üzerine. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. C 3, S 5, s. 15-53.
- Çolak, D. (2014). Saha Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında yalancı eşdeğerler. *II. Genç Akademisyenler Sempozyumu*, 24-25 Kasım içinde (s. 595-625). Ankara. Erişim adresi: https://www.academia.edu/20185308/SAHA_T%C3%9CRK%C3%87ES%C4%B0_%C4%B0LE_T%C3%9CRK%C4%B0YE_T%C3%9CRK%C3%87ES%C4%B0_ARASINDA_YALANCI_E%C5%9DED%C4%9EERLER.
- Dıykanbayeva, M. (2017). Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 6(4), 2256-2271. DOI: <http://dx.doi.org/10.7884/teke.4045>.
- Direkci, B.& Gülmez, M. (2012). Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı değerler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 32, 138-150. Erişim adresi: <http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/569/557>.
- Güngör, O. C. (2017). Türkiye Türkçesi ile yeni Uygur Türkçesinde yalancı eş değerler (İsim ve isim soylu kelimeler örneği). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 6(1), 133-171. DOI: <http://dx.doi.org/10.7884/teke.3815>.
- Kartalcık, V. (2015). Kırım Tatar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında yalancı eşdeğerler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34, 87-98. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/issue-file/1135>.
- Kırömeroğlu, N. (2011). *Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eşdeğerler*. (Yüksek lisans tezi) Erişim adresi: openaccess.iku.edu.tr/bitstream/handle/11413/726/NidaKiromerogluYLtez.pdf?sequence=1&isAll

- owed=y.
- Musa, B. (2019). Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki tuzak kelimeler. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*. 46, 89-101. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/887137>.
- Sarsenbekova, G. (2019). *Kazaklara Türkçe öğretiminde yalancı eş değer sözcükler*. (Yüksek lisans tezi) Erişim adresi: <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/7727/27%20haziran%20Gulnur%20Tez.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Özeren, M. (2014). Salar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğer sözcükler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 3(2), 111-127. DOI: <http://dx.doi.org/10.7884/teke.299>.
- Yazıcı Ersoy, H. (2016). False equivalent words in Turkic written languages in terms of sociolinguistics: The case of Turkish, Bashkir and Tatar. Murat Tas, Thomas Philip Corbin (Ed.), *In International Conference on Humanities and Educational Research* February 25 – 28, 2016, (p. 135-171). Washington D.C., USA.
- Yıldız, H. (2009). Karay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değer kelimeler. *Gazi Türkiyat*, Güz 2009, 611-659. Erişim adresi: <http://turkiyat.gazi.edu.tr/posts/download?id=33612>
- Kelime listelerini oluşturmakta kullandığımız Kazakça internet sayfaları: (Erişim tarihi: 23.01.2019).
- <http://alashainasy.kz/>
<https://daynews.kz/kz/>
<https://egemen.kz/>
<https://kk.wikipedia.org/>
<https://massaget.kz/>
<http://old.qazaq-alemi.kz/>
<http://til.gov.kz/>
<https://turkystan.kz/>
<http://www.tilalemi.kz/>

EK: Karşılaştırmaya konu edilen kaynaklarda tasnif ölçütlerini yansıtan terminoloji

Kaynak	
Yıldız 2009 (Karay)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aynı Kökten Gelen Yalancı Eş Değer Kelimeler <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Tam Yalancı Eş Değer Kelimeler <ol style="list-style-type: none"> 1.1.1. İsimler 1.1.2. Fiiller 1.2. Kısmî Yalancı Eş Değer Kelimeler <ol style="list-style-type: none"> 1.2.1. İsimler 1.2.2. Fiiller 2. Farklı Kökten Gelen (Sesteş) Yalancı Eş Değer Kelimeler <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Aynı Türden olanlar <ol style="list-style-type: none"> 2.1.1. İsimler 2.1.2. Fiiller 2.2. Farklı türden olanlar <ol style="list-style-type: none"> 2.2.1. Karay Türkçesinde İsim Türkiye Türkçesinde Fiil Olanlar 2.2.2. Karay Türkçesinde Fiil Türkiye Türkçesinde İsim Olanlar
Kırömeroğlu 2011 (Türkmen)	<ol style="list-style-type: none"> Yalancı Eş Değer Olabilecek Kelimeler 1. Türkçe Kökenli Yalancı Eş Değerler 2. Yabancı Kökenli Yalancı Eş Değerler 3. Kelime Başında Ses Değişimi Bulunan Yalancı Eş Değer Kelimeler
Direkci- Gülmez 2012 (Azerbaycan)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tam Yalancı Eş Değerler 2. Kısmi Yalancı Eş Değerler
Beşen Delice 2013 (Türkmen)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkmen Türkçesinin Farklı Ses Özellikleri Dolayısıyla Ortaya Çıkan Yalancı Eşdeğerler <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Asli Uzun Ünlülü Sözcükler 1.2. Diğer Lehçe Gruplarının Etkisi Sonucu Kullanılan Sözcükler 1.3. Türkmen Türkçesinin Yazım Kuralları Dolayısıyla Yanlış Değerlendirilen Sözcükler 1.4. Ses Değişimine Uğramış Alıntı Sözcükler 1.5. Türkiye Türkçesinde de Benzer Göstereni Olan Farklı Anlamdaki Sözcükler 2. Eşesli Sözcüklerde Yalancı Eşdeğerlik 3. Çok Anlamlı Sözcüklerde Yalancı Eşdeğerlik 4. Türkiye Türkçesinde İşletme Eki Almış Yapılara Benzeyen Sözcükler 5. Aynı Ses Dizgesine Sahip Farklı Anlamlı Sözcükler
Çakmak 2014 (Türkmen)	<ol style="list-style-type: none"> Türkmen Türkçesinde Görülen Yalancı Eş Değer Kelimeler 1. Türkiye Türkçesinde Tamamen Başka Bir Anlamda Kullanılan Yalancı Eş Değer Kelimeler 2. Türkiye Türkçesinde Yakın Anlamda Kullanılan Yalancı Eş Değer Kelimeler 3. Türkmen Türkçesinde İlk Anlamı Türkiye Türkçesinden Farklı Olan Yalancı Eş Değer Kelimeler 4. Türkmen Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde Ses Değişimleri Görülen Yalancı Eş Değer Kelimeler

Özeren 2014 (Salar)	Salar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğer Sözcükler 1. İsimler 1.1. Yarı Yalancı Eşdeğerler 1.2. Tam Yalancı Eşdeğerler 2. Fiiller 2.1. Yarı Yalancı Eşdeğerler 2.2. Tam Yalancı Eşdeğerler
Büke 2014 (Gagauz)	Yalancı Eşdeğer Fiiller Yalancı Eşdeğerli İsimler
Çolak 2014 (Saha)	İsimler Fiiller
Kartalçık 2015 (Kırım Tatar)	Eş Yazılı Kelimelerin Oluşturduğu Yalancı Eş Değerler Ses Değişmeleriyle Oluşan Yalancı Eşdeğerler Alıntı Kelimelerde Yalancı Eşdeğerler
Yazıcı Ersoy 2016 (Tatar, Başkurt)	1. Full False Equivalents 1.1. Full False Equivalents Composed of Heteronym Words 1.1.1 Full False Equivalent Names Composed of Heteronym Words 1.1.2. Full False Equivalent Verbs Composed of Heteronym Words 1.2. Full False Equivalents Forming Through Phonetic Changes 1.2.1. Full False Equivalent Names Forming Through Phonetic Changes 1.2.2. Full False Equivalent Verbs Forming Through Phonetic Changes 2. Partial False Equivalents 2.1. Partial False Equivalents Composed of Heteronym Words 2.1.1. Partial False Equivalent Names Composed of Heteronym Words 2.1.2. Equivalent Verbs Composed of Heteronym Words 2.2. Partial False Equivalents Forming Through Phonetic Changes 2.2.1. Partial False Equivalent Names Forming Through Phonetic Changes 2.2.2. Partial False Equivalent Verbs Forming Through Phonetic Changes
Dıykanbayeva 2017 (Kırgız)	Yalancı Eşdeğer İsimler Yalancı Eşdeğer Fiiller 1. Eş Sesli Yalancı Eşdeğer Sözcükler 2. Ses Değişimine Uğramış Yalancı Eşdeğer Sözcükler 3. Yazım Kuralları Dolayısıyla Yalancı Eşdeğer Sözcükler 4. Anlam Daralması veya Genişlemesinden Dolayı Oluşan Yalancı Eşdeğer Sözcükler
Akca 2017 (Kumuk)	1. Tam Yalancı Eş Değerler 2. Kısmi Yalancı Eş Değerler 3. Rastlantısal Yalancı Eş Değerler
Güngör 2017 (Uygur)	1. Tam Yalancı Eş Değer Kelimeler 1.1. Türkçe Kökenli Kelimeler 1.2. Yabancı Kökenli Kelimeler 2. Kısmi Yalancı Eş Değer Kelimeler 2.1. Türkçe Kökenli Kelimeler 2.2. Yabancı Kökenli Kelimeler

Aydın 2018 (Tuva)	<p>1 Yalancı Eş Değerli İsimler</p> <p>1.1. Tam Yalancı Eş Değerli İsimler</p> <p>1.2. Kısmî Yalancı Eş Değerli İsimler</p> <p>2. Yalancı Eş Değerli Fiiller</p> <p>2.1 Tam Yalancı Eş Değerli Fiiller</p> <p>2.2. Kısmî Yalancı Eş Değerli Fiiller</p>
Aydoğmuş 2018 (Kazak)	<p>Yalancı Eş Değer İsimler</p> <p>2.1. Türkçe Kökenli Kelimelerdeki Yalancı Eş Değerler</p> <p>2.1.1. Türkçe Kökenli Kelimenin Farklı Anlamda Kullanılmasından Kaynaklanan Yalancı Eşdeğerler</p> <p>2.1.2. Türkçe Kökenli Kelimede Meydana Gelen Ses Değişikliklerinden Kaynaklanan Yalancı Eş Değerler</p> <p>2. 1.2.1. Var Olan Bir Ses Değişikliğini Dikkate Almamaktan Kaynaklanan Yalancı Eş Değerler</p> <p>2.2. Alıntı Kelimelerdeki Yalancı Eş Değerler</p> <p>2.2.1. Alıntı Kelimenin Farklı Anlamda Kullanılmasından Kaynaklanan Aldatıcılık</p> <p>2.2.2. Alıntı Kelimelerde Meydana Gelen Ses Değişikliklerinden Kaynaklanan Yalancı Eş Değerler</p> <p>3. Yalancı Eş Değer Fiiller</p> <p>3.1. Fiillerin Farklı Anlamda Kullanılmasından Kaynaklanan Yalancı Eş Değerler</p> <p>3.2. Ses Değişikliklerinden ve Ses Farklılıklarından İleri Gelen Yalancı Eş Değerler</p>
Musa 2019 (Kazak)	<p>I. Kazak Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eşdeğerler</p> <p>II. Kazak Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde Sesteş Kelimeler</p>
Sarsenbekova 2019 (Kazak)	<p>1. Tam Yalancı Eş Değer Sözcükler</p> <p>1.1. Eş Sesli Sözcüklerden Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Sözcükler</p> <p>1.1.1. Eş Sesli Sözcüklerden Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Sözcükler (İsimler)</p> <p>1.2. Ses Değişimleri Yoluyla Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Sözcükler</p> <p>1.2.1. Ses Değişimleri Yoluyla Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Sözcükler (İsimler)</p> <p>1.2.2. Ses Değişimleri Yoluyla Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Sözcükler (Fiiller)</p> <p>1.3. Arapça Alıntı Sözcüklerde Tam Yalancı Eş Değer Sözcükler</p> <p>1.3.1. Eş Sesli Sözcüklerde Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Arapça Alıntı Sözcükler</p> <p>1.3.2 Ses Değişimleri Yoluyla Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Arapça Alıntı Sözcükler</p> <p><i>vb.</i></p> <p>2. Kısmî Yalancı Eş Değer Sözcükler</p> <p><i>vb.</i></p>
Yöyen 2019 (Yeni Uygur)	<p>1. Tam Yalancı Eş Değerler</p> <p>1.1. Türkçe Tam Yalancı Eş Değer Kelimeler</p> <p>1.1.1. Eş Sesli Kelimelerden Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Türkçe Kelimeler</p> <p>1.1.1.1. Eş Sesli Kelimelerden Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Türkçe İsimler</p> <p>1.1.1.2. Eş Sesli Kelimelerden Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Türkçe Fiiller</p> <p>1.1.2. Ses Değişimi Yoluyla Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Türkçe Kelimeler</p> <p>1.1.2.1. Ses Değişimi Yoluyla Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Türkçe İsimler</p> <p>1.1.2.2. Ses Değişimi Yoluyla Oluşan Tam Yalancı Eş Değer Türkçe Fiiller</p> <p>1.2. Arapça</p> <p><i>vb.</i></p> <p>2. Kısmî Yalancı Eş Değerler</p> <p><i>vb.</i></p>